

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України **Цехмістера Ярослава Володимировича** на дисертаційне дослідження **Наливайко Ольги Борисівни** *“Формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів у процесі контекстної підготовки”*, подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність обраної теми. Особливості сучасного розвитку суспільства передбачають високі вимоги до якості освіти у вищих медичних навчальних закладах, у тому числі й у культуротвірному сенсі відповідно до нових можливостей та конкурентоспроможності фахівців із вищою освітою, з урахуванням її модернізації, змістового й структурного оновлення. Згідно з Концепцією реформування системи підготовки лікарів в Україні (2005 р.) та приведенням її у відповідність до вимог Болонської декларації пріоритетними є проблеми формування професійної культури лікаря та його компетентностей. У сучасній вітчизняній науці актуалізується потреба в системному соціально-філософському, культурологічному та психолого-педагогічному дослідженні феномену професійної культури, визначення її місця й ролі в процесі підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичних університетах.

Актуальність проблеми доведено автором та конкретизовано в коректно сформульованому науковому апараті дослідження, котрий відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій і є достатнім щодо розв’язання всіх поставлених завдань, окреслених дисертантом. Визначена автором логіка є послідовною, відповідає науковій проблемі та спрямована на системне її вирішення.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням під час її виконання методології, адекватної меті і завданням, специфіці об’єкта і предмета дослідження. Основу її становлять філософські положення про особистість та її розвиток, трактування загального зв’язку та

взаємообумовленості професійної культури зі створенням загальнолюдської культури; філософська концепція герменевтики, що розкриває культуру як ціннісне, історичне та універсальне утворення, як особливий феномен духовного життя людини та спосіб самодетермінації особистості; концептуальні положення філософії, психології і педагогіки щодо професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Обґрунтованість результатів підтверджується застосуванням необхідного комплексу методів дослідження (теоретичних, емпіричних, методів математичної статистики тощо), відповідною і достатньою джерельною базою, коректною кількісною обробкою та якісним аналізом, а також практичним впровадженням дослідницьких результатів.

Сформована автором джерельна база відзначається різноманітністю і достатньою структурною повнотою. Вона включає 337 найменувань, з них 11 – зарубіжних джерел, що слугує безперечним доказом інформативності представленої роботи. Значну цінність для дослідників та практиків педагогічної освіти мають додатки, котрі грамотно оформлені та є суттєвим внеском до позитивної характеристики дисертації.

Достатньо широкою є експериментальна база дослідження. До участі в експерименті було залучено: 480 студентів вищих медичних навчальних закладів, з них 238 осіб – контрольні групи і 242 особи – експериментальні групи. Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова; Івано-Франківського національного медичного університету; Вінницького медичного коледжу імені академіка Д. К. Заболотного.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також широкою апробацією результатів дослідження. Дисертантка представила основні положення своєї дисертації на чисельних науково-практичних і науково-методичних конференціях різних рівнів.

Зв'язок теми з планами відповідних галузей науки

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Теоретико-методологічні основи педагогічної підготовки майбутніх учителів» (№ 0101U007274); науково-дослідної роботи кафедри іноземних мов Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова «Підготовка студентів медичного університету до іншомовної фахової комунікації» (протокол №1 від 27 серпня 2015 року). Тему кандидатської дисертації затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 4 від 25 листопада 2012 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 8 від 15 грудня 2012 р.).

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації отримано наукові результати, що мають важливе наукове значення для розвитку теорії і методики професійної освіти. Ми цілком погоджуємося з її основними положеннями: *уперше обґрунтовано педагогічні умови формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів у процесі контекстної підготовки в медичних університетах (моделювання предметного та соціального контексту майбутньої професійної діяльності студентів у межах гуманітарного освітнього середовища медичного університету; забезпечення суб'єктного включення студента в навчальну діяльність на основі ситуаційно-контекстного підходу; розвиток клінічного мислення студента у процесі діалогічної взаємодії та проблемного навчання); визначено критерії (ціннісно-мотиваційний; операційно-діяльнісний; морально-етичний) та схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) сформованості професійної культури майбутніх сімейних лікарів; розроблено модель формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів у процесі контекстної підготовки у медичних університетах.*

Практичне значення одержаних результатів є вагомим і полягає у

тому, що розроблено методику діагностування рівнів сформованості професійної культури студентів медичних університетів; розроблено та впроваджено методику реалізації педагогічних умов формування професійної культури студентів в гуманітарно-спрямованому освітньому середовищі медичного університету; видано методичні рекомендації для викладачів медичних університетів щодо формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів. Основні положення дисертаційного дослідження можуть бути використані в системі професійної підготовки майбутніх сімейних лікарів.

Найбільш суттєві наукові результати дисертації

1. На високому науковому рівні представлені теоретико-методологічні засади формування професійного мислення майбутніх лікарів у процесі контекстної підготовки, їх інтеграційною основою стали підходи: культурологічний, особистісний, аксіологічний, діяльнісний. У дослідженні глибоко обґрунтовані психологічні та педагогічні основи формування професійного мислення майбутніх сімейних лікарів. Професійна культура майбутнього сімейного лікаря визначена автором як багатокомпонентний феномен, становлення складників якого здійснюється на підставі диференціації названих підходів, що, безумовно, є найбільш ефективними і дієвими в діапазоні їх продуктивного використання у становленні компонентів особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя. Автором доведено, що дієвість формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів може бути забезпечена лише комплексним використанням визначених підходів.

2. На основі міждисциплінарного підходу, глибокого та різнобічного вивчення наукової літератури автором проаналізовано зміст ключових понять дослідження «культура», «професійна культура», «професійна культура майбутнього сімейного лікаря», «контекстна підготовка». Професійна культура майбутнього сімейного лікаря обґрунтована Ольгою Борисівною як форма медичної культури людства, що існує в межах професійної спільноти медичних працівників і синтезує в собі медичні

знання, професійно-теоретичні світогляди, медичні технології й соціальні практики, традиції та специфічну мовну систему, вироблені людством із метою збереження здоров'я і життя людини, боротьби з різними її захворюваннями.

3. Принципово важливим є авторське доведення, що контекстне навчання створює умови для формування професійної культури студента на основі інтеграції знань усіх наукових дисциплін та вирішення модельованих професійних і проблемних ситуацій. Сутність поняття «контекстна підготовка» цілком доцільно представлено автором в інтеграції контекстного та компетентнісного підходів. Ця позиція визначається як контекстно-компетентністний підхід, що слугує теоретико-методологічною основою контекстної професійної підготовки майбутніх сімейних лікарів. Можна цілком погодитися з автором, що специфіка поняття «контекстна підготовка» полягає в тому, що воно є системним і включає навчання професійної лікарської діяльності й виховання майбутніх лікарів, позначаючи цілісний процес спільної діяльності викладача та студентів – майбутніх лікарів, на кожному етапі якого відбувається трансформація навчальної діяльності в навчально-професійну або квазіпрофесійну діяльність, формується професійна культура майбутніх лікарів, що характеризує їхню професійну компетентність.

4. Спроектowana автором модель є інформативною, системною та алгоритмічною, вона орієнтована на очікуваний результат (позитивну динаміку формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів) і передбачає можливість перевірки та корекції даного процесу. Модель включає такі блоки: цільовий (мета, завдання), теоретико-методологічний (методологічні підходи, специфічні принципи), змістовий (складові контекстної підготовки), організаційно-діяльнісний (педагогічні умови та методику їх реалізації), результативний (критерії, рівні).

5. Особливої значущості надає дисертації глибоке обґрунтування педагогічних умов та розробка інноваційної та цікавої методичної пропозиції щодо їх застосування. Методика реалізації першої педагогічної умови –

модельовання предметного та соціального контексту майбутньої професійної діяльності студентів у межах гуманітарного освітнього середовища медичного університету – включала: різновиди специфічно медичних проблемних задач, різноманітні проблемні ситуації; інтернет-турніри. Здійснення міжпредметної інтеграції відбувалося за допомогою різноманітних форм і методів її реалізації, а саме: міждисциплінарні лекції; теоретичні комплексні бесіди, лікарські ситуації, ділові ігри, що мають широкий міждисциплінарний контекст, використання тестів інтегрованого змісту тощо. Друга педагогічна умова – *забезпечення суб'єктного включення студента в навчальну діяльність на основі ситуаційно-контекстного підходу*. Реалізація цієї педагогічної умови здійснювалася за допомогою таких методів активного навчання: метод асоціативного навчання, контекстні ситуації (кейс-методи), особистісно-орієнтовані ситуації, професійне позиціонування (власна позиція щодо ситуації). Реалізація третьої педагогічної умови – *розвиток клінічного мислення студента в процесі діалогічної взаємодії та проблемного навчання* – включала: контекстуальні діалоги, «мозковий штурм», брейн-ринг, аналіз лікарських задач, аналіз навчальних проблем.

6. Позитивно слід оцінити розроблену автором та втілену в експеримент методику діагностики. Критерії професійної культури майбутніх сімейних лікарів визначалися з огляду на системний характер розуміння культури, виокремлення її структурних компонентів, тлумачення культури як процесу й результату творчого засвоєння й усвідомлення цінностей, технологій у процесі професійної самореалізації особистості медика. Комплексний аналіз наукових джерел стосовно особливостей формування й основних складових професійної культури майбутніх лікарів дозволив Ользі Борисівні визначити її основні структурні компоненти та критерії: аксіологічний (ціннісно-мотиваційний критерій), когнітивний (операційно-діяльнісний критерій), особистісний (морально-етичний критерій).

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури схарактеризовано три рівні сформованості професійної культури майбутніх сімейних лікарів за визначеними критеріями та показниками – високий, середній, низький. Слід позитивно оцінити доцільно обрані методики діагностики. Так, рівні сформованості професійного мислення майбутніх сімейних лікарів визначалися за адекватними діагностичними методиками: опитувальник щодо мотивів обрання професії (Р. Овчарова); тест Т. Елерса на визначення мотивації до успіху; тест щодо структури інтелекту (Р. Амтхауер); методика Б. Басса на визначення професійної спрямованості; тест креативності (Є. Тунік) тощо.

За результатами констатувального етапу дослідження було виявлено, що переважна більшість студентів контрольних та експериментальних груп перебувають на низькому (55% та 56% відповідно) рівні сформованості професійної культури. Важливим висновком ефективності проведеної роботи є суттєві зміни за результатами формувального етапу експерименту. Дослідно-експериментальна перевірка педагогічних умов засвідчила те, що у студентів ЕГ переважає високий рівень (55%) сформованості професійної культури. При цьому кількість студентів із низьким рівнем зменшилася на 41%. Проведена на заключному етапі дослідження діагностика сформованості рівнів професійної культури засвідчила ефективність запропонованих автором педагогічних умов формування професійної культури у майбутніх сімейних лікарів.

Повнота викладу результатів в опублікованих працях

Основні теоретичні положення та висновки дисертації відображено в 23 публікаціях, серед них 13 відображають основні наукові результати, 10 – апробаційного характеру, з них: 5 – у закордонних виданнях (Польща, Велика Британія, США), 1 – внесено до міжнародної науково-метричної бази Index Copernicus, 1 – включено до довідника періодичних видань бази даних Ulrich's Periodicals Directory (New Jersey, USA), 3 – ПІНЦ.

Текст автореферату відповідає змісту і структурі кандидатської дисертації, дає чітке уявлення про її специфіку та отримані результати наукового пошуку.

Зауваження і побажання

Разом із позитивною оцінкою змісту дисертації, рівня її виконання, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і окреслити коло питань, що потребують додаткових роз'яснень з боку дисертанта:

1. У дисертації надано глибокий теоретичний аналіз основних понять дослідження, в той же час бажано було б детальніше розглянути відмінності між категоріями «контекстна підготовка» та «контекстне навчання», «контекстний підхід до навчання».

2. Автором поданий різнобічний аналіз наявних в педагогічній науці підходів до визначення критеріїв та показників (підрозділ 1.3.), хоча можна було б визначити лише загальні тенденції.

3. В умовах євроінтеграції освіти України, яка відбувається, бажано було б висвітлити зарубіжний досвід щодо формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів, виписати особливості та відмінності цього процесу та можливості екстраполяції позитивного досвіду.

4. Високо оцінюючи розроблену методичку, у порядку наукової дискусії, слід висловити побажання більш детально розкрити зміст маловідомих технологій: «конверсаторіїв», «контекстуальних діалогів» та інших, специфічних саме для медичних аудиторій.

5. Велика кількість таблиць є важливою позитивною характеристикою роботи, але є недоречності в їх оформленні. Наприклад, наводяться таблиці, котрі розбиті на дві сторінки без пояснення (продовження таблиці), у відповідності до вимог щодо оформлення такого типу наукових робіт.

6. У дисертації представлений вагомий експериментальний матеріал і його обробка, проте в авторефераті його можна було описати більш детально.

Висловлені побажання, зауваження не знижують наукової цінності дисертації. Автором представлені перспективні напрями подальших досліджень, зокрема: психологічні особливості та чинники формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів; розроблення нових моделей та педагогічних умов, інноваційних технологій і методик формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів у процесі контекстної підготовки.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота «Формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів у процесі контекстної підготовки» є самостійним, структурно завершеним дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати в галузі теорії і методики професійної освіти, що в сукупності є суттєвими для теорії і практики формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів.

Кандидатська дисертація відповідає паспорту спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, профілю спеціалізованої вченої ради Д.05.053.01, вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор, Наливайко Ольга Борисівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

02 12 2016 року

Доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, перший
проректор з науково-педагогічної роботи
Національного медичного університету
імені О. О. Богомольця



Я. В. Цехмістер